

Revistă a „Asociației Oamenilor de Știință, Artă și Cultură din România”, „Atheneum” își propune un program complex, raportat la nivelurile de cunoaștere actuale. Caracterul enciclopedic este datorat atât componenței conducerii revistei, cât și semnatarilor articolelor, în scopul mărturisit de președintele ei dl. Ion Cioflan, de „repunere în drepturi a patrimoniului românesc, de a contribui la chemarea spiritualității naționale, reasezînd-o în circuitul mondial, la strîngerea legăturilor între românii de pretutindeni”.

Subiectele tratate acoperă o gamă largă de preocupări: Prioritatea nr. 1 — Patrimoniul Cultural; Tezaururile devenirii noastre; Pentru o industrie modernă; Sub semnul Școlii Ardelene; Întrebări contemporane; Scriitori români de pretutindeni; Experiment și rezultate; Din documentele revoluției; Călătorie pe harta culturală a lumii; Caleidoscop.

Atenția ne-a fost atrasă în primul rînd de articolele privind patrimoniul cultural național:

Prioritatea nr. 1: *Patrimoniul Cultural*, de conf. univ. dr. Radu Florescu. Autorul expune scopul și modul de manifestare al Asociației „Atheneum”, subliniind caracterul diversificat al preocupărilor ei: studii de sistematizare și valorificare a centrelor istorice, acțiuni de ocrotire a unor monumente și locuri. De asemenea „activitățile de cunoaștere și chiar de promovare a cercetărilor de vîrf, cât și cele de punere în circuit a valorilor de investigare a laturilor mai puțin cunoscute ale culturii tradiționale românești, precum și de dezvoltare și propulsare a talentelor și inteligențelor”.

Destinul ansamblului istoric de la „Mihai Vodă”, de dr. Ioan Opriș, ne reamintește în mod dureros de fostele Arhive ale Statului, a căror imagine este rămasă pe retina bucurăsteanului (ca și imaginea mai veche transmisă prin desenul lui Luigi Mayer, de la sfîrșit de secol XVIII).

Translatarea doar a bisericii și a clopotniței este una din „moștenirile trecutului”, concepție potrivit căreia doar elementul central al unui ansamblu istoric (în speță biserica) contează, „sîtul, ca atare, o adevărată frîmțare a istoriei construite, legat de memoria unor mari personalități și fapte strălucite — unicitatea lui, nu reprezenta... nimic”.

Muzeul Satului — templu al veșniciei românești, de dr. Ioan Godea. „Muzeul Satului este unul din cele mai importante obiective turistice din România. Muzeul Satului este cea mai înaltă punte culturală a Țării cu Lumea”. Articolul, din care am extras cele de mai sus, este un semnal de alarmă, amintindu-ne că acest lăcaș de cultură este încă amenințat de acei „buldozeriști culturali”, că ignoranța, incompetența, lipsa patriotismului mai persistă.

Descoperirea mormîntului — cavou cu picturi de la Constanța, de prof. univ. dr. Adrian Rădulescu, în anul 1988, ridică în fața specialiștilor probleme deosebite atît în ceea ce privește interpretarea scenelor, cât și în ceea ce privește conservarea și punerea în valoare a mormîntului hypogeu. Acest ultim aspect are un caracter de „urgență”, pentru a salva pictura de degradare, ca urmare a modificării microclimatului în urma scoaterii la lumină a cavoului.

Despre restaurare, de conf. univ. dr. Nicolae Sava. Ce sînt „conservarea” și „restaurarea” reprezintă întrebări la care autorul caută să răspundă sub presiunea imperativelor actuale, cînd „prioritatea nr. 1 a

politicii noastre culturale, acum după revoluție, constituie „patrimoniul cultural”.

Am moștenit de la fostul regim o situație dezastruoasă în ceea ce privește patrimoniul istoric și artistic (monumente de arhitectură laică și religioasă, situri istorice, centre istorice), ea presupunînd elaborarea unei strategii a restaurării patrimoniului cultural național, recuperarea și refacerea monumentelor distruse. Această strategie trebuie elaborată pe baze științifice, pe baza principiilor fundamentale formulate de „Carta de la Atena”, în anul 1931, a documentelor UNESCO (prin Centrul Internațional de Studii pentru Conservarea și Restaurarea Bunurilor Culturale) și a „Cartei Internaționale asupra Conservării și Restaurării Monumentelor” (Veneția, 1964).

Prezentate succint acestea sînt ideile în jurul cărora pivoțează articolele privind monumentele din România.

Credem că sînt posibile în cadrul numerelor viitoare ale revistei unele îmbunătățiri ale tiparului, o mai bogată ilustrare fotografică și nu în ultimul rînd un preț de cost mai redus, condiții care ni se par obligatorii pentru o mai largă difuzare a publicației.

LIVIU BRĂTULEANU

„Műemlékvédelem”, nr. 1, 1990

Buletinul „Műemlékvédelem” (Ocrotirea monumentelor) apare la Budapesta, editat de Uniunea formată din Inspectoratul General al Monumentelor, Comisia națională maghiară a ICCMOS, precum și Asociația de Ocrotire și Înfrumusețare a Orașelor și Satelor. Apare trimestrial și a ajuns la al 34-lea an. Dacă articolele cuprins în fiecare număr informează în general despre restaurarea sau ocrotirea unor monumente, ori situri arhitectonice, prezentînd atît investigațiile preliminare — ce includ nu o dată chiar studii privind istoria arhitecturii —, cât și unele soluții și sfaturi practice, rubricația numerelor respective pare a se structura în funcție de prioritățile monumentului, menționînd sau eliminînd rubrici ca „Ne scriu cititorii”, „Sfaturi practice”, „Informare”.

Publicația se adresează atît specialiștilor cît și unor simpli cetățeni care, odată avertizați, pot deveni dornici să contribuie la păstrarea și ocrotirea mediului înconjurător. Fiecare număr al buletinului fiind însoțit de o succintă prezentare a articolelor și a ilustrației în limba engleză, accesul la informația cuprinsă în această revistă este asigurat pentru un cerc mai larg de cititori.

„Műemlékvédelem” nr. 1, 1990. Trei articole din acest număr al revistei sînt închinete orașului Győr, care în anul 1989 a fost distins cu premiul „Europa” pentru conservarea monumentelor, decernat de fundația F.V.S., cu sediul la Hamburg. Așezămîntul respectiv premiază realizări la nivel internațional în domeniul culturii, al artei și al ocrotirii monumentelor, prin urmare medalia de aur pentru Győr înseamnă recunoașterea calității deosebite a restaurării centrului istoric al acestui oraș.

În articolul *Premiul Europa pentru orașul Győr*, semnat de Géza Entz, se arată că acest oraș, situat la vărsarea râului Rába în Dunăre, construit pe ruinele cunoscutului castru roman Akrabona, este unul din cele mai vechi orașe istorice din Ungaria. Structura și evoluția orașului medieval au fost determinate de dubla sa calitate: de reședință episcopală și de castru de comitat. Dacă structura centrului istoric este medievală, clădirile laice, respectiv casele de locuit de aici

datează predominant din secolele XVI—XVII. La Győr nu este prezentă acea cenzură între secolele XVI—XVIII, datorată ocupației turcești, care se poate sesiza în mai toate așezările din Ungaria.

Toate acestea au determinat grija specială a celor în drept pentru restaurarea și reconstruirea centrului istoric al orașului.

Planul de restaurare—reconstrucție, executat de biroul de proiectare al orașului, se referea atât la fațade cât și, în interior, la măsurile impuse de cerințele confortului modern, mergând pînă la stabilirea funcției actuale ale fiecărei clădiri, precum și la construirea unor noi locuințe și edificii publice, care să se înscrie în peisajul urban medieval.

Cercetarea științifică, incluzînd documentarea pe teren, în arhive și în biblioteci, precum și lucrările complexe de execuție privind restaurarea unor monumente deosebite, au căzut în sarcina Inspectoratului general al monumentelor. Însă planul de restaurare și execuție, în mare parte, se realizează pe plan local, consiliul orășenesc oferind baza materială. Coordinarea lucrărilor este asigurată tot de consiliul orășenesc care, în colaborare cu Inspectoratul General al Monumentelor, exercită și controlul asupra execuției. De altfel, rezolvarea lucrărilor, nu o dată deosebit de complexe, este susținută și de locuitorii „avizați”, constituiți într-o Comisie de Înfrumusețare a Orașului, prin asistența de specialitate și sprijin material.

Lucrările de restaurare-reconstrucție din Győr sînt în curs, dar rezultatele se anunță deja remarcabile. Noile funcțiuni (hotel în fosta mănăstire a carmelitelor, mici magazine, bistrouri, pivnițe de vinuri amplasate în chilii), crearea unor spații pentru expoziții muzeale și de artă modernă, schițează un nou peisaj urbanistic la Győr.

Articolul *Contribuția cercetărilor privind monumentele din Győr la cunoașterea istoricului orașului*, semnat de Pal Lövei prezintă metodele, mijloacele și rezultatele activității științifice realizată ca o condiție preliminară pentru restaurarea monumentelor.

La Győr începînd din anul 1980, lucrează 7 istorici de artă și 2 arheologi, din partea Inspectoratului General al Monumentelor, la întocmirea fișelor pentru fiecare clădire în parte (sînt 130 clădiri ocrotite în centrul istoric ca monumente în sine). La marea majoritate a acestor monumente s-au efectuat cercetări complete de parament coroborate cu cercetări de arhivă. La această activitate au contribuit un istoric de artă, angajat de Întreprinderea de proiectare a Consiliului județean, precum și arheologi de la muzeul local.

Baza cercetării de arhivă au constituit-o registrele de cadastru întocmite în anii 1567, 1617 și 1703, cu ajutorul cărora s-au întocmit hărți privind situația imobiliară în diferite epoci. Astfel s-a ajuns chiar la urmărirea „soartei” unor case, la determinarea proprietarilor suc-

cesivi. Lista cronologică a foștilor proprietari ai caselor a permis găsirea datelor exacte legate de construcțiile respective, pe baza inventarelor testamentare și a altor surse de arhivă, cum ar fi conscripțiile de impozite (la Győr întocmite anual, începînd din 1743).

O altă sursă importantă a cercetării a constituit-o catalogul ștampilelor aplicate pe cărămizi, cuprinzînd cca 500 de poziții. Oraș de șes, Győr a fost construit, exceptînd ancadramentele și decorul sculptat al clădirilor, din cărămidă. Pentru delimitarea diferitelor faze de construcție, ștampilele aplicate, începînd cu secolul al XVI-lea, pe aproape fiecare cărămidă în parte, constituie repere importante, iar pentru datarea—directă sau indirectă—a respectivelor faze, anul executării cărămizii, ce însoțește din secolul al XVIII-lea, fără excepție, ștampila, constituie dovezi incontestabile.

Cercetările complexe din centrul istoric de la Győr au prilejuit descoperirea unor faze și elemente arhitecturale mai vechi, sau picturi murale și ștucaturi, doar în parte cunoscute; succesiunea transformărilor la respectivele monumente, dezvelirea ruinelor unor edificii necunoscute, modificînd substanțial datele istorice cu care se apare în prezent. Au fost și cazuri în care cercetările au condus la scoaterea unor monumente de pe lista celor medievale, constatîndu-se construirea lor în epoca barocă.

În fine, al treilea articol din numărul 1/1990 al buletinului, referitor tot la restaurarea orașului Győr, scris de István Varga, sub titlul *Reconstruirea cartierului istoric al orașului Győr*, prezintă criteriile ce au stat la baza restaurării și etapele în care s-au finalizat propunerile făcute în funcție de necesități și posibilități. Orașul a suferit mult în timpul celui de-al doilea război mondial, cînd au dispărut cca 1 500 de locuințe. Soluția de moment—reîmpărțirea fondului locativ, nu o dată prin fărîmițarea spațiilor—a avut consecințe deosebite asupra refacerii ulterioare a monumentelor. Abia din anii '70 au fost începute acele lucrări care n-au scontat pe rezultate imediate, depășind nivelul refacerilor spectaculoase ce se rezumau la clădirile cele mai importante și la renovarea fațadelor. Conducerea orașului, acceptînd propunerea specialiștilor privitoare la o reconstruire sistematică, bazată pe o investigație asupra fiecărei clădiri și pe o analiză științifică, asigurînd totodată baza materială, fazele de lucru s-au stabilit și în funcție de următoarele principii: refacerea clădirilor vechi se cere realizată în pas cu ridicarea noilor construcții, pe teritoriile de reabilitare se impun, chiar înainte de efectuarea renovării, reînnoirea drumurilor și a canalizării, iar odată cu terminarea lucrărilor de restaurare refacerea pavajului, amplasarea corpurilor de iluminat, a indicatoarelor etc.; asigurarea confortului modern în locuințe, iar în cazul în care acest lucru nu e posibil—în special în monumente—se impune reutilizarea acestor spații pentru instituții publice; odată

cu renovarea locuințelor din fondul de stat, se cere, și chiar se impune, înnoirea locuințelor aflate în proprietate particulară, asigurându-se evacuarea clădirilor pe durata restaurării.

Centrul orașului a fost împărțit în zece zone de acțiune cuprinzând câte o stradă, o piață sau grup de clădiri. Lucrările realizate pînă în prezent reprezintă aproximativ o jumătate din cele prevăzute.

Articolul semnat de Réka Kralovánszky și Zsolt Máté, *Reconstituirea principală a teatrului baroc din castelul Grassalkovich de la Gödöllő*, constituie un exemplu referitor la rezultatele posibile al demersului științific prin abordarea informației complexe pe care nu o dată o conțin zidurile unui monument.

Pînă de curînd cazarmă sovietică, aripa de sud a castelului Grassalkovich de la Gödöllő se afla în stare avansată de degradare. În urma sondajelor de parament efectuate în vederea restaurării a devenit posibilă identificarea în această aripă a unui spațiu în care a funcționat inițial teatrul Grassalkovich, cunoscut doar din literatura de specialitate. Fragmentele de pictură murală descoperite cu ocazia sondajelor indică o sală de teatru de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, de atmosferă clasicizantă, precum și o încăpere decorată cu pictură rococo. Teatrul a fost desființat în anul 1867, odată cu trecerea castelului în folosința familiei regale. Azi, spațiul identificat se consideră a fi cel mai vechi edificiu de teatru păstrat pe teritoriul Ungariei. Rezultatele acestui sondaj permit reconstituirea integrală a decorului arhitectural pictat, care a avut un rol esențial în definirea destinației acestui spațiu. Pe baza datelor oferite de pictura murală, coroborate cu informația cuprinsă în materialul de arhivă, se propune reconstituirea principală a teatrului, mergînd pînă la cele mai detaliate precizări privind funcționalitatea spațiului (planul inițial al teatrului, amplasarea galeriilor, a scenei, a culiselor etc. . . și modul de funcționare a celor din urmă).

Articolul *Monumentele industriale și ocrotirea lor*, de Laszló Császák, abordează așa numita arheologie industrială, după termenul folosit în literatura de specialitate internațională. După opinia autorului acest domeniu relativ nou în Ungaria nu se referă doar la arhitectura industrială propriu-zisă, ci și la relația acesteia cu procesul de producție, precum și la acele construcții care se leagă de drumul mărfii, cum ar fi depozitele, gările, magazinele etc. Lărgind sfera de cuprindere, acestui domeniu îi aparțin și realizările ingineresti, cum sînt, de exemplu, podurile, barajele sau construcțiile industriei agrare, morile, silozurile și altele. Criteriile de selecționare în vederea punerii sub protecție a construcțiilor industriale reprezentative nu sînt doar aprecierile privind arhitectura obiectivului, ci și — nu odată chiar prioritar — cele de ordin tehnic. Ocrotirea acestor monumente ridică probleme deseori dificile de soluționat, datorită necesităților de modernizare. După părerea autorului o reușită în activitatea de ocrotire poate fi considerată renovarea Gării de Nord de la Budapesta, construită în anul 1877, unde, o hală care inițial se dorea a fi reconstruită, a fost salvată ca monument prin lucrări ample de consolidare. Tot în această ordine de idei pot fi evocate acele soluții de compromis pentru părțile interesate, care în vederea salvării obiectivelor oferă noi utilizări pentru o construcție industrială învechită, cum ar fi transformarea lor în depozite, evident după efectuarea lucrărilor de renovare ce se impun.

În sfîrșit, în cadrul rubricii „Sfaturi practice”, în articolul semnat de Iozsep Mezősi, *Construirea clădirilor din chirpici*, este descris în mod amănunțit întregul sistem de la realizarea materiei prime și pînă la încheierea lucrărilor.

Întregul număr al buletinului este bogat ilustrat.

SUZANA MORE-HEITEL